

Baina nik, (izkuntza larrekoa) nai aunat ere noranaikoa

JEAN HARITSCHELHAR

Derradan, lehenik, es dudala nik hautatu titulu hau. Halere, erranen diot titulu sortzaileari nereganzaten ditudala Lizardiren neurtiz hauek, hala nola Mitxelenak berak aipatu zituen "Orixeren heriotzean" deritzan EGAN-eko artikuluan¹, erakusten zuela nola Orixek, Jesusen konpainia utzirik, euskararen lantzen hasi zen nahiz bertze mail batetara igan zadin hain maite zuen izkuntza:

"Orixek egin zuen lehenbizi harako amets hura, (dio Mitxelenak) Lizardi-k adierazi bazuen ere gero hitzez:

*Baina nik, izkuntza larrekoa,
nai aunat ere noranaikoa:
Yakite-egoek igoa;
soña zaar, berri gogoa;
azal orizta, muin betirakoa"*

Aski Lizardizalea zen Mitxelena gogoan atxikitzeko "Eusko bidaztiarena"-ren pasarte hau, hain ederra, hain bildua, ezin ahantzizkoa. Eta "yakite-ego"atarik bat izan baita Mitxelena bera, eskainiko diot nere egungo mintzaldi hau, aztertuko baitut ukan duen eragina azken 30 urte hauetan, "muin betirako" bat ukan lezan euskara batu eta gaurkotu batek.

(1) *Egan*, 1961 (4-6), 157-163. or. - Berriz argitaratua, Koldo Mitxelena, *Euskal idazlan guztiak V*, Klasikoak, 25, 117-124. or.

Aspaldiko asmoa zen euskararen batasunaren egitea, Euskaltzaindiaren sorrerako ametsa, beti amenstua, sekulan ez gorpuztua. Horretarako behar zen baldintza asko bete. Haietarik bat zen Euskaltzaindia bera berri behar zela eta hala egin zen 50. eta 60. hamarkadetan, erabaki zutelarik euskaltzainek 12 alkitarik 18-ra gehitzea eta gero 60. hamarkadaren lehen urteetan 18-tik 24-era.

Bigarren baldintza lehenaren ondorioa da, erran nahi dut denbora berean gaztetu zela Euskaltzaindia, bertze belaunaldi bat sartu zela. Adibidez, bederatzi euskaltzain berri sartzen dira hiru urtez, 1962-tik 1964 arte. Horiek dira:

1962-an	Iratzeder	42 urte
	Haritschelhar	39 urte
1963-an	Satrustegi	33 urte
	Larzabal	48 urte
	Erkiaga	51 urte
	Irigoyen	34 urte
1964-en	San Martin	42 urte
	Labaien	66 urte
	Zabala	36 urte

Lizardiren neurtitzaz oroitzuz erran nezake "soña zaar, berri gogoa" zaukala orduan Euskaltzaindiak, izendatze horiekin osoki aldatzen zela, odol eta izpiritu berri batekin nahi zuela lanean hasi.

Gibel-soako hori zabalduz ikus dezagun nola odol berri hori uhain bilakatu den Euskaltzaindiaren barrenean euskaltzain urgazleen izendapenekin. Sei-zazpi urtez sartu dira urgazle gisa, izen batzu bakarrik emanez (nihaurek egiten dut hauteketa) Joseba Intxausti, Txomin Peillen, Lino Akesolo, Pierre Charriton, Patxi Altuna. Iñaki Beobide, Ricardo Arregi, Jean- Louis Davant, Salvador Garmendia, Lui-Mari Mujika, Xabier Lete, Jose Luis Lizundia, Xabier Kintana, Ibon Sarasola. Horiek guziak ni baino gazteagoak erran nahi baita 25-35 urte artekoak, lan gaitza eginen dutela, bai biltzarretan, bai batzordeetan euskara batuaren alde.

Antzoki batean bagina bezala hor dauzkagu ere taulen gai-

nean 50 hamarkadan edo lehenago sartu ziren euskaltzain osoak (Pierre Lafitte, Manuel Lekuona, Aingeru Irigaray, Koldo Mitxelena, Aita Villasante, Lojendio, Arrue, Dasssance, Epphere, denak ezagutu ditudanak, jende prestua, gogo zabalekoa, beren eginahalak egin zituztenak Euskaltzaindia ilunbetarik ateratzeko.

Haien artean, nahiz ez zen zaharrena, baina errespetu haunditan zaukatena, Koldo Mitxelena zen, berrikita irakurtu baitzuen tesia Madrilen, 1961-ean argitaratua, geroztik liburu aipatuenetarik bat izanez.

Euskaltzaindia den antzoki horretan, prest daude jokolariak, prest dago antzerkia, hiru golpeak eman daitezke. Antzerkiaren titulua: Aldaketa 1964-1979.

1964-1979

Azter dezagun orduko giroa. Eltze bat idurikoa da Euskal Herria. Unibertsitateetan hasi da mugimendua, gazte batzu herbestera doatzi Iparraldean finkatzen direla hala nola ETA-ren lehenbiziko zuzendariak. Hegoaldeko jendea ez dabila urrun ez baitiote pasaportetik emaiten, edo bederen xuhurki. Halere herbestera direla kausa, lotura gehiago badago Ipar eta Hegoaldearen artean. Mitxelena batek bereziki segitzen ditu, berant baldinbada berant. Iparraldeko berriak, hala nola Tourner-Lafitten hiztegi ttipiaren berri emaiten duen *EGAN*-en².

Artikulu horrek erakusten digu gogo zabalekoa zela Koldo Mitxelena, baina ez zirela halakoak Hegoaldeko jende guziak (eta erran nezake alderantzizkoa egia dela).

“Beste aldekoa izatea, esango du norbaitek. Halaz guztiz beste aldekoak eta gu hizkuntza berberan mintzatzen garenez gero —zenbait huskeria gorabehera— ez digu guri ere on baidzik egingo. Zahar eta berri, ederki bildu dituzte euskal ondasunak, eta ez dira gutaz erabat ahaztu. Nik behintzat ez dut laguntza makala aurkitu gehienetan liburu horretan”.

Baionan hasiko da beraz antzerkia. Bi egunez 1964-eko

(2) *Egan*, 1958, (1-2), or. Ikus ere *Euskal idazlan guztiak II*, Klasikoak, 22, 104. or.

abuztuaren 29-30-ean biltzen dira Iparraldeko eta Hegoaldeko idazle batzu, euskararen egoeraz kezkatuak direlaketz eta literatura euskara baten premia ikusten dutelaketz. Alabainan sortu berriak ziren orduan ikastolak, bereziki Guipuzkoan, gero eta liburu gehiago agertzen ziren orduan, nahiz kopurua oraindik ttipia izan. *EGAN* aldizkariak bazuen arrakasta eta han irakur daitezke Mitxelenaren kritika artikulua, bai berriragitalpenenak, hala nola Lizardi-ren "*Biotz-begietan*", Txomin Agirrerren *Garoa*, bai berrikitan kaleratu ziren obrenak, Yon Etxaide-ren Joanak joan, Txillardegi-ren *Leturia'ren egunkari ezkutua*, *Peru Lear-tza'ko*, Villasante-ren *Nere izena zan Plorentxi*, Larzabal eta Labayen-en antzerkiak eta bertze, horiek guziak 1954-1962-ren artean.

Baionan beraz, euskara batu baten beharrean hartu ziren erabakiak bereziki ortografiari buruz. Aspaldiko kezka zen euskaltzaleen artean euskarak ez zuela ortografia baturik. Oroit gaiten, XX. mendean gelditu nahian bakarrik, Euskaltzaleen biltzarra sortu zelarik, Hendaia eta Hondarribiko bilkuretan izan ziren eztabaidez eta kalapitez. Ez naiz xehetasunetan sartuko. Bada zer ikas Koldo Zuazo-ren tesian. Ez pentsa Baionako biltzarra "un coup D'epée dans l'eau izan zela" Bere ondorioak ukan zituen, bereziki Arantzazuko kongresuan.

Denbora berean, bertze mugimendu bat sortu zen Euskaltzaindiaren barrenean Alfabetatze taldea deritzana. Hain zuzen, 1966-eko urtarrilaren 28-ko Euskaltzaindiaren bilkuran, Donostian, agertu zen eskabide bat. Hauxe dio orduko ageriak: "San Martin, Arregi eta Lasak firmatuta eskabide bat hartu da alfabetizazio kanpaina bat egiteko. Lojendio, Mitxelena eta Erkiaga-k aldeko iritzia bialdu dute. Batzorderako, San Martin, Aita Altuna, Lasa, Arregi eta Beobide izendatu dira".

Ikus daikete euskaltzain eta urgazle berriak horretan sartuak direla eta Euskaltzaindiak, aho batez bebesten duela Alfabetatze kanpaina urtero arduradunek kontu emaiten ziotela Euskaltzaindiari. Harrotu zuten Euskal Herri guzia, taldeak sortuz zazpi probintzietan lema berarekin: "Euskaldunak euskaraz irakurri, itzegin, ikasi".

Euskaltzaindia babesle, ez bakarrik Alfabetatze kanpainan, bai eta ere bertsolarien txapelketa horietan biltzen eta jokatzeko zirela zazpi eremuetako bertsolariak. Ezin ahantzizkoak dira orduko haitadak, Uztapide, Lazkao txiki, Enbeita, Lopategi, Xalbador eta Mattin-en artean. Hor ere giro berri bat sotu zen, Euskaltzaindiak itzal haundia biltzen zuela euskaldunen artean.

1966-ean gaude. Orduan aipatzen dira Euskaltzaindiaren urre-ezteiak, 1968-an. ospatzeko baitira Euskaltzaindiaren 50 urteak. Aresti izan zen lehenik aipatu zituela:

“Arestik dio urte bi barru dala berrogeitamargarren urtea Euskaltzaindia sortu zala eta ospatzeko modurik egokiena lan baliozkoen bat eginda edukitzea izango litzatekeela”³.

Bilboko bilkuran, 1967-ko urtarrilaren 27-an urre-ezteiez mintzo da Villasante:

“Villasantek aditzera eman du datorren urtean bertan beteko direla Euskaltzaindiaren sortzeko urre-ezteiak eta merezi duela zerbait berezigarri egiteko asmoak gertatzen artea. Datorren batzarrean ortaz zerbait erabagi artea pentsatu da.”⁴

Garai hartan Mitxelena Torrelavegan lehenik eta gero Salamanca-n bizi da, bereganatu baitu 1967-an Salamanca-ko Unibertsitateko indoeuropar katedra. Halere, segitzen ditu Euskal Herriko gertakariak.

1967. urtea iragaiten da batzarkide guztiei eskatzen zaielarik ideiak, berrargitalpenez mintzatzen da, batzuk proposatzen dutela Altube-ren *Erderismos* eta *La vida del euskera*, bertzek Mendizabal-en gramatika, osoki euskaraz dena argitaratzea, bertze batzuk Azkueren hiztegia berriz publikatzea.

1968-ko Bilboko bilkuran, urtarrilaren 26-an hain zuzen, goraki mintzatzen da Aresti eta goraki diodalarik erran dut kar eta kemen guziarekin mintzatu zela:

“Arestik dio ordua dela euskeraren batasuna serioски artze-

(3) Euskaltzaindiaren bilkura 1966/IV/29. Ikus *Euskera*, 1968, 316. or.

(4) *Euskera*, 1968, 328. or.

ko eta biltzar nagusi orretarako gairik bearrezkoena euskararen batasuna dela.

Gero, euskeraren batasunari buruz erabagi batzuek artzeko euskaltzainak bakarrik, beren artean autatzen dituzten beste norbaitzuk ekipoan arturik, oinarri batzuek artu behar litzuzkeela esan da. Euskalki bakoitza errientzat errespetatuz, literaturarako euskera batasun bat lortzeko".⁵

Aresti-ren hitzetan datza funtsezko muina: "euskeraren batasun dela gairik bearrezkoena". Ideia nagusia sortua da, denek onartua, jakinik Euskaltzaindia horretaz arduratuko dela.

Bilkura berean, San Martin idazkariak irakurtu zuen txosten bat urre-ezteiei buruz eta otsaileko bilkuran izendatzen da batzorde eragile bat probintzia guztietakoekin osatua: Baztarrika, Berrueta eta Lopez de Gereñu Arabatik, Irigoyen eta Lizundia Bizkaitik, Haritschelhar, Lafitte eta Larzabal Iparraldetik, Satrustegi eta Diez se Ultzurrun Naparroatik eta Beobide eta Lete Gipuzkoatik. Probintzietan eginen dira batzar berezi batzu eta batzar nagusi bat antolatuko da Oñatin, hiru edo lau egunekoa, udaran edo udazkenean.

Oñatiko biltzar nagusirako literatura euskeraren batasuna erabagi da gaitzat eta erabagi edo asmo bideratzea beren gain artuko dutenak dira: Lekuona euskaltzainburua, Mitxelena, Villasante, Basterretxea "Oskilaso", Lafitte, Akesolo, Salbador Garmendia eta Larzabal jaunak".⁶

Ikus daiteken bezala, Mitxelena batzorde akademikoan sartua da, beharrezkoa baita jakintsunaren iritzia. Salamanca-tik idazten dio Euskaltzaindiari eta Aita Villasante-k irakurtzen du Mitxelenaren bertze gutun bat, "literatura euskararen batasunari buruzko erabagia pozik iksten duela eta laguntzeko gertu dagoela adieraziz". Orduko agiriak dio: "Mitxelena jaunak Aste Santuan Euskalerrira etortzekotan danez idazkaria (San Martin) gelditu da berari biltzartu al izateko eguna ta ordua eskatzeko ta literatura batasunerako izendatuak dauden batzordekoeri dei

(5) *Euskera*, 1971, 166. or.

(6) *Euskera*, 1971, 168-169. or.

egin. Izendatutakoekin aparte ere, nai guztieri dei egin ditza-keala esan da, ta beren artean batzarrera etorri naiko dutenak: Altuna, Sarasola, Zatarain, Oñatibia, Goikoetxea eta Etxaniz dira".⁷

1968-ko aste sainduan biltzen dira beraz gai hauek proposatzen dizkiotela Euskaltzaindiari:

- a) batasuna literario utsa izango dela, erri literatura errespetatuaz;
- b) ortografia;
- d) oinarritzko iztegi bat 1.000 edo 1.500 itz bearrezkoenak;
- e) aditza, idazleak duan edo aal duan gramatika forman, baina gramatika formak naastu gabe;
- f) itz teknikoak zelan autatu eta zer grafiatan idatzi;
- g) lana aurrera eramateko batzordekoak alkarrengandik sakabanatuak daudenez, enkuesta bidez egin eta ortako, asteko, *Euskal idazkaritzaren Baionako Biltzarraren erabakiak* (1964) oinarritzat artu (Mitxelena gelditu zan an aipatu ez ziren zenbait gauza berak gertatzeko; eta abar... eta abar...⁸

Proposamen horietan sendi daiteke Mitxelenaren hatza alde batetik eta 1964-eko Baionako biltzarraren eragina bertzetik.

Euskal Herriratzen da Mitxelena, oporrak hartuz Erreterian, eta Uztaileko bilkuran proposamen bat egiten du biltzar nagisiari buruz:

- maiburu bat izendatzea alkarrizketetan gaitik kanpora irtetzen diranean hitza ebatzeko.
- ponentzia bakoitzak bere ondoren alkarrizketa libre ukanen du, eta alkarrizketetan erabiltzen diren ideiak aintzat arturik, izendatuak diran batzorde teknikoak, berriz beren artean bildurik artuko dituzten erabagiak izango dira azken itzak.⁹

(7) *Euskera*, 1971, 172. or.

(8) *Euskera*, 1971, 177-178. or.

(9) *Euskera*, 1971, 186-187. or.

Abuztuko bilkuran azaltzen da programa: M. Lekuona, sarrerako itzaldia, batasuna zergatik eta zertarako, batzorde teknikoaren lana adieraziz; Mitxelena ortografiari buruz; Villasante, itzen formak zelan autatu eta zelan erabili; Zatarain, itz berriak zelan jarri eta erabili; S. Garmendia, deklinazioari buruz.

Biltzarren maiburuko: M. Lekuona, Hatschelhar, Irigaray, Erkiaga, Lafitt, Larzabal, Irigoyen, Labayen eta Satrustegi jaunak.¹⁰

Arantzazun bildu ziren beraz (eta ziren diot Parisen nintzelakotz orduan, "agrégation d'espagnol" epai mahaiko kide, 1968-ko iraultzatxoaren ondorioz gibelatu baitziren oposizioak). Han agertu zen Mitxelena, egiazko maisu, gauzak argi eta garbi azaltzen zituela. Aski da irakurtzea haren txostena eta bereziki lehenbiziko pondua: "Oinarriak. Ze batasunen bila gabiltzan" izenekoa. Sarrera horretan datza euskara batuaren filosofia osoa, agertzen dituela irrisku eta traba guziak eta batasunaren lortzeko urratu behar den bidea, Euskaltzaindiaren ahalak, ahalen mugak, hots hitz batez, geroari buruz Euskaltzaindiaren eginbidea.

"I. OINHARRIAK. Ze batasunaren bila gabiltzan

1. Ezin-bestekoa, il-edo-bizikoa, dela uste dugu euskera batasun-bidean jartzea. Haur eta gazteei euskeraz irakasten baldin bazaie, eta euskeraz irakatsi behar euskera biziko baldin bada, premiazkoa da guztiei batera edo bateratsu irakastea. Nahi eta behar dugun batasun hori, lehen urratsetan behintzat, euskera idatziarena, izkribuzkoarena, da. Eta, euskera idatziaren barrutian, irakasle-lanean dugu beharrenik batasun hori, irakurlearen egiten den literatura "ederrean" baino areago.

2. Berez, noski, hobe litzake besterik: euskaldun bakoitzak, alegia, euskalkiak oro ezagutzea, hangoak eta hemengoak, antzinakoak eta oraingoak. Agerian dago, haatik, ezin eska dakiokeala horrelakorik euskalari bati baizik. Honek berak ere aski du gehienetan bereak ez dituen euskalkiak, euskalduna baldin ba-

(10) *Euskera*, 1971, 189. or.

da, ulertzearekin. Ez da gai izaten beste euskalkiz mintzatzeko, ahoz nahiz izkribuz.

3. Inoiz batera bagaitez, bada, huskeriak baino zer bait gehiago galduko du gure hizkuntzak: begi-beharrientzat hain atsegin den aldakortasun ugaria. Halarik ere, euskerak azal narbar hori kaltegarri duenez gero, nahiago dugu euskera bizia euskeraren edozein axaleko edertasun baino.

4. Ez luke gai honetan inor mindu nahi Euskaltzaindiak, baina ezin diteke batasunera jo, inor —gerok lehenik gerala— mindu gabe. Batasun osorik egiteko, ordea, ez du Euskaltzaindiak ez eskurik ez indarririk, ez berez ez besteren bitartez. Gidari eta bide-erakusle agertu nahi luke orain, gauden egoeran, egin ditekanean neurrian.

5. Erabakien bidez erdietsi nahi lituzkean elburuak hauek dira:

a) Euskalkiak ez ditezen elkarrengandik gehiago hurrun eta alden, lehenik;

b) Ahal ditekean neurrian, elkargana bil ditezen, gero.

6. Ez da nor Euskaltzaindia, oraingoz behintzat, oinharritzat zein euskalki hautatuko den erabakitzeke. Badirudi, halarik ere, euskera idatziaren beharretarako egokiagoak direla, bestek beste (eta Bilbao euskaldun ez delarik), erdi-aldeko dialektuak bazterretakoak baino. Nolanahi ere, amore eman beharrean aurkituko gera guztiok, zeinek gehiago zeinek gutxiago, horretara heldu nahi badugu.

7. Azaleko hauzietan lortu behar dugu aurrenik batasuna, mamiari dagoztenetan baino lehenago, errazago delako eta premiazoago gainera. Egia da hizkuntza bat sistema dela, eta sistema horren zatiak edo osagarriak ez direla deus sistemaz kanpora. Aitortu beharrean gera, ordea, mamira bagoaz, euskera ez dela oraingoz sistema bat, diasistema bat baizik, eta diasistema horren itxura batera eldu behar dugula, gero mamia batuko baldin badugu.

Euskaltzaindiari hemen aurkezten zaizkion eskabideak honela mugatuko ditugu, errazenetik zailenera:

- a) Idazkera edo ortografia.
- b) Antzinako euskal-hitzen formak.
- c) Hitz berrien eraketa eta bestetandik hartuen forma.
- d) Morfologia: izena (izen-ordea) eta aditza.
- e) Joskera.

Zenbaitetan, ez dago oraingoz deus egiterik, horretarako behar genituzkean istudioak ez bait ditu inork egin. Beste zenbaitetan, berriz, euskalkien arteko batasuna egitea gaitz bada ere, batasuna behar genduke euskalki bakoitzaren barrenean behinik-behin, eta hori gure esku dago”.¹¹

Ez naiz sartuko Arantzazuko biltzar nagusiaren xehetasunetan, hango kalapitetan. Ezagunak dira: bi multzo agertu zirela, zaharren eta gazteen arteko parabola idurikoa, “anciens et modernes” gisakoa, Frantzia gertatu zena XVII. mendearen bukaeran. Nahi dut azpimarratu bakarrik zein zuzenki jokatu zen Mitxelena ortografiaren hitzegitean, hasten zuela bere txostena erranez: 1964-ean Baiona? egin zen biltzarraren erabakiak hartzen ditut oinarritzat, pünturik gehienak astiroago ukituaz.

Ebanjelioak horretarako aipatzen du Zesar eta Jainkoa, guk aldiz erraiten dugu “emaiten diogula bakoitzari zor zaiona”. Hala egin du Mitxelenak.

Arantzazuko biltzarra bururatua da. Euskaltzainburuak egin du azken hitzaldia erranez: “Batasuna egina dago” esango da. Esan dezagun obeto: “Batasunerako bidea ebakia dago”... “Euskera 'teorian' batu degu, laburtu degu, errextu degu, Euskera elementala sortu degu: errexago idatzi dedin, errexago irakurri dedin, errexago ikasi dedin. Idatzi, irakurri, ikasi... Ortan dago orain lana”.¹²

Zenbait egunen buruan, Rikardo Arregi-k galde batzu egiten dizkio Mitxelenari “euskal esperantoarena” aipatuz. Mitxelenaren erantzunean hauxe hartzen dut:

“Nere ustez kontua bestea dugu, alegia, euskal esperanto

(11) *Euskera*, 1968, 203-204. or.

(12) *Euskera*, 1968, 249. or.

hori beharrezko, premiazkoa dugun ala ez. Eta nik uste dut, behin aita Villasante-k esan zuen bezala, hil edo biziko auzia dugula, euskarak, biziko bada nahi eta nahi ez, auskara idatziak behintzat, eskoletan irakatsiko den euskarak, batua behar duela izan”.

Eta euskararen batasunari dagokionez, zer esperantza duzu etorkizunerako? galdeari erantzuten zion:

“Nik hemen esan dut lehen ere: ni ez nintzakeen behin ere lan honetan sartuko, uste izan ez baldin banu atzetik indar bat zegoela, eta, jakina, indar horrek eragin behar dio ontziari eta guk, gehienez ere lema pixkaren bat eskubira edo ezkerreara okertu baina besterik ez. Nik badut esperantza franko, atzetik datorren indar horretan, gauza baten gatik batez ere, alegia, nik uste dut, gu ere inoiz gazteak izanak gara, gehien bat oraingo gazteak, gutxiago izango dira behar bada; baina uste dut serio-tasun gehiagorekin hartzen dituztela auzi hauek, ez dutela beren burua, hizkuntzaren kontuan esate baterako, gehiegi engainatu nahi eta gauzak diren bezala ikusten dituztela: behar gorrian gaudela, heriotzako arriskuan; eta, hori gerta ez dadin, nahi ta nahi ez, lan gogorra egin behar dela, eta hori egiteko gertu baldin badaude, esperantza hoberik ezin izan dezakegu”.¹³

Gazteetan ezartzen zuen bere esperantza guzia Koldo Mitxelena-k eta arrazoinekin geroak erakutsi duen bezala, hamar urteren buruan Bergarako kongresu delakoan.

Anartean, lanean jarri zen Euskaltzaindia.

Arantzazun batasunari buruz hartutako agiria obratuz, proposatu zuen Euskaltzaindiak deklinabide batu bat, erakusleen batasuna, aditz laguntzaile batua. Ez zen lan ttipia hamar urte horietan. Gai guzietan sartua zen Mitxelena, haren aholkuak, haren iritziak kontutan hartzen zituztela batzorde kideek. Erran dezakegu ez dela euskal gramatikan erabaki bat hartu Mitxelena-ren on iritzirik gabe. Iker sail buru izanez, bazuen denetan

(13) *Zeruko Argia*, 1968/X/13, 12. or. eta berrargitaratua *Euskal idazlan guztiak IX*, Klasikoak, 29, 49-51. or.

bere tokia eta eraman ditu gauzak nehor mindu gabe, hain zen haundia zaukan maitasuna, hain zen haundia zor genion erresetua.

Bergaran argi eta garbi ikusi zen idazle gehienek onartzen zituztela Euskaltzaindiaren proposamenak, aplikatzen zituztelarik ortografia batua, deklinabidea, erakusleak, aditz laguntzailerak. Auziaren azken eztabaidak ikusi eta entzun genituen. Erabaki finkoak hartu ziren, beti Mitxelenaren iritzia kontutan hartuz. Baturantzako bidea ez zen bakarrik idekia, baturantzako bide horretan sartua da gaurko euskal literatura.

Mitxelenaren azken emaitza “Orotariko euskal hiztegia” iza da. Zoritxarrez zendu da lehenbiziko liburukia agertu aintzin, bainan berak pentsatu duen ildotik badabilta batzordekideak Ibon Sarasola-ren gidaritzapean. Bortz liburuki kaleratuak dira eta, zor zaion bezala, “Orotariko euskal hiztegia”-ren egilea Koldo Mitxelena da hamalau liburukiak bururatu arte. Nahi ala ez, Euskaltzaindiaren “opera magna” da, euskal gramatikarekin eta Euskal Herriko atlasarekin.

Zendu zaigu Koldo Mitxelena, oraindik gaztea zelarik. Haren oroitzapena hor daukagu bihotz barrenean, haren obra ere hor dago hanitz idatzi baitu, bai erdaraz eta bai bereziki euskaraz, Lizardi-k bezala hain maite zuen euskara ederrean.

Mitxelenaz oroitzuz, harekin iragan ditudan ordu eta egunak gogoan atxikiz, euskaltzainburu gisa, ikusiz batasunerako bide horretan baduela oraindik zer egin Euskaltzaindiak, Mitxelena adixkideari eskainiko diot Lizardi-k eskutik hartzen zuelarik euskara anderea amets bideetan barna asmaturikako bertsua:

“Ez adi beldur, nere Maiteder:
baserriz landa nai aut ager-
arazi, bazterrik bazter,
arroki; ezpaitun ezer
lurbiran ederrik i bezain eder” .¹⁴

(14) Lizardi, *Biotz-begietan olerkiak*, Valverde, Donostia, 1956, 118. or.